

ПРАВО ГРАЖДАН НА СВОБОДУ ОБЪЕДИНЕНИЯ В ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПАРТИИ: ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Мануйлов Е. Н., Толочко М. В.

Рассмотрено право граждан на свободу объединения в политические партии. Показано, что это право играет определяющую роль в формировании и становлении гражданского общества в Украине. Сделаны выводы о том, что именно политические партии рассматриваются гражданином как политико-правовой механизм создания организационной, материальной, нормативно-правовой базы, необходимой для реализации его прав.

Ключевые слова: право на свободу объединения, политические партии, гражданское общество.

THE RIGHT OF CITIZENS TO FREEDOM OF ASSOCIATION IN POLITICAL PARTIES: PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Manuilov E. N., Tolochko M. V.

We consider the right to freedom of association in political parties. Determined that this right plays a decisive role in the formation and development of civil society in Ukraine. It is concluded that most political parties are seen as a national political and legal mechanism to create the organizational, financial, legal and regulatory framework necessary for the implementation of their rights.

Key words: right to freedom of Association, political party, civil society.

УДК 1:316.774

О. В. Прудникова, кандидат філософських наук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто особливості розвитку інформаційної культури українського суспільства, її недоліки та переваги на сучасному етапі. Проаналізовано базові моделі інформаційної культури: європейську та євразійську. Доведено, що українське суспільство тяжіє до європейської моделі інформаційної культури, але зберігає певні риси євразійської.

Ключові слова: інформаційна культура, моделі інформаційної культури, комунікація, інформаційно-культурний простір, інформаційне суспільство.

Актуальність проблеми. Зі здобуттям незалежності Україна набула можливості для поступального утвердження демократичних стандартів інформаційної культури: відкритості, толерантності, діалогічності, активної участі громадян. Безумовно, процеси демократизації та державотворення в нашій країні сприяли розвитку інформаційної культури українського соціуму, але при цьому виникали й виникають різноманітні проблеми становлення цього феномена у нових суспільно-політичних та економічних реаліях.

У зв'язку з наведеним *метою* статті є виявлення особливостей генези інформаційної культури вітчизняного соціуму та з'ясування перспектив її подальшого розвитку на сучасному етапі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Необхідно зазначити, що інформаційна культура в незалежній Україні розвивалася як на інституційному, так і на неінституційному рівні. Разом з тим, до середини 1990-х років у нашій державі самі поняття «зв'язки з громадськістю» та «комунікація» в діяльності, наприклад, органів державної влади майже не використовувалися, хоча «де-факто» як певна форма взаємодії вони вже існували. Як стверджує Л. Гонюкова, комунікації, особливо інформаційні, з'являлися тоді, коли процес формування політики органом влади вже завершено, всі адміністративні рішення ухвалено, розпорядження вироблені і потрібно було лише повідомити про них зовнішньому світу, широкій громадськості [1, с. 47]. Такий стан справ засвідчував повільне подолання тоталітарної спадщини в розвитку інформаційної культури українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. унаслідок поглиблення інтеграції України до європейської та світової спільноти загальні умови розвитку інформаційної культури вітчизняного суспільства дещо змінилися. Сьогодні в Україні присутні всі основні елементи демократичної політичної системи, закладено підвалини для реалізації демократичних цінностей і процедур. Водночас В. Ковалевський слушно наголошує, що нинішній стан сфери політичних комунікацій в Україні має свою специфіку, яка визначає використання наявних можливостей з далеко не демократичними цілями. Головною вадою структури вітчизняних політичних комунікацій залишається відсутність чіткого інформаційного простору, а також стратегії його розвитку з боку держави. Інформаційний простір в Україні формувався і формується передусім через приватні ініціативи як частина більш широкого системного бізнесу. Державні службовці, політики лише декларують увагу до цієї сфери, оскільки нинішній стан дозволяє керувати нею у «ручному режимі» через систему санкцій і преференцій, що дає змогу владним агентам розраховувати на певну лояльність ЗМІ. Саме демократичні можливості та недемократичні тенденції структури політичних комунікацій в Україні, на

думку дослідника, визначають нині наявні проблеми і перспективи динаміки всієї політичної системи нашої держави [2, с. 143].

У свою чергу І. Паримський, характеризуючи реалії сучасної інформаційно-культурної сфери українського соціуму, зазначає, що, на жаль, в Україні досі переважає традиційний за своєю «архаїчністю» метод передавання інформації, який характеризується односпрямованістю – від джерела інформації до адресата. Відповідно традиційними залишаються проблеми зворотного зв'язку; практично не існує оперативного впливу на джерело інформації, так само, як і на певні актуальні соціальні процеси, явища, факти, події, відображені у ньому. Таким чином, реакція реципієнтів не збігається (запізнюється формування громадської думки) з динамікою розвитку реальності та постійною корекцією соціальних акцентів у ній. Відповідно інформація не циркулює, що є характерною рисою інформаційної культури в розвиненому суспільстві, а рухається лише в одному напрямку. Це пояснюється не тільки відставанням у створенні теоретичної моделі інформаційної культури в Україні, а й певними політичними мотивами владних структур, зацікавлених у циркулюванні інформації за звичною, «безпечною» схемою – від центру до периферії [3, с. 8].

Аналізуючи роль ЗМІ в сучасному українському суспільстві, В. Набруско доходить невтішного висновку: весь механізм артикуляції спирається на бюрократичні інституції, які залишають за собою монопольне право на запровадження порядку денного, а отже, здійснюють комунікативний менеджмент актуальних проблем [4, с. 11–12]. Розглянута ситуація свідчить про збереження певних авторитарних тенденцій у розвитку інформаційної культури українського суспільства, що помітно ускладнює її поступ у напрямку утвердження демократичних цінностей.

Які ж механізми розвитку інформаційної культури мають бути застосовані для подолання зазначених авторитарних тенденцій? Спираючись на досвід розвинених країн, Ю. Мазурок зазначає: органи державної влади знаходяться у самій середині потоку відкритості у будь-якій демократичній державі. Вони не стають відкритими та прозорими самі по собі. Старі звички усередині інституції потребують відповідних змін і певного часу для їх здійснення, а громадяни повинні залучатися до активної участі, справляти вплив на процес управління державними справами. Для того аби органи державної влади стали відкритими, могли надавати громадянам вільний доступ до інформації, що є важливим складником демократичної інформаційної культури, необхідна низка передумов:

– велика інституційна система, що сприяє розвитку відкритості, прозорості державної влади;

- існування вільних ЗМІ та неурядових об'єднань, а також активних громадян, які бажають бути поінформованими про питання, що становлять суспільний інтерес;
- зовнішні аудитори, які вживатимуть заходів у разі недодержання принципів відкритості;
- законодавство щодо забезпечення свободи інформації та дійсно відкритої державної влади [5, с. 86].

Тому особливого значення нині набуває громадсько-політична ініціатива щодо розроблення коректної системи інформаційних потоків, адекватної для сучасних реалій українського суспільства. Успішність досягнення цієї мети безпосередньо залежить від аналізування та втілення різних моделей інформаційно-культурного простору, що в найбільш узагальненому вигляді репрезентують європейський та євразійський вектори розвитку інформаційної культури в Україні, зважуваного оцінювання їх переваг і недоліків.

Європейський (західний) вектор розвитку інформаційної культури, за яким рухаються індустріально розвинені країни, охоплює англосаксонську і континентально-європейську моделі. Зміст англосаксонської моделі інформаційної культури визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектору над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Ця модель передбачає інтенсивний розвиток електронних комунікацій для встановлення соціальних, політичних, культурних зв'язків у суспільстві за допомогою стратегії поліпшення якості інформаційних послуг, чіткої соціальної орієнтації суспільства. Характерною рисою англосаксонської моделі розвитку інформаційної культури є вплив чинного законодавства на розвиток перспективних галузей економіки, права інтелектуальної власності, соціального захисту населення [6].

Континентально-європейська (або власне європейська) модель розвитку інформаційної культури визначається пошуками рівноваги між контролем держави та стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу. Характерними рисами європейської моделі є варіативність і політична спрямованість програм регулювання інформаційної сфери для різних країн, спричинених новою європейською геополітикою, становленням економіки знань, різними можливостями постіндустріального розвитку. Політика країн ЄС в інформаційно-культурній сфері базується на таких принципах:

- сприяння розширенню суспільного доступу до передових інформаційно-комунікаційних технологій шляхом створення локальних центрів доступу до них у бібліотеках, школах;

- розширення переліку соціальних послуг, що надаються в електронній формі, та підвищення рівня їх доступності;
- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державну систему освіти та перепідготовки кадрів і допомога з боку держави в адаптації громадян до нових можливостей;
- проведення досліджень у сфері соціальних наслідків, викликаних поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, у сфері можливостей адаптації всіх категорій громадян до нових умов життя;
- виконання просвітницько-демонстраційних функцій і підвищення рівня ознайомлення суспільства з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій, що запроваджуються (державні органи влади повинні бути лідерами з використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй щоденній діяльності, стимулюючи цим прискорення інформаційного розвитку всього суспільства; роль лідерів має сприяти накопиченню критичної маси активних споживачів усередині державної адміністрації, усього державного сектору, а також за його межами);
- сприяння процесу стандартизації технічних систем з метою забезпечення сумісності різноманітних мереж, а також мережевих послуг, що надаються;
- контроль за розробленням відповідного законодавства та додержанням юридичних гарантій [7, с. 43].

У свою чергу євразійська модель розвитку інформаційної культури реалізує досягнення західної цивілізації в інформаційній, комунікативній, технологічній сферах, поєднуючи їх з історичними надбаннями східних культур, ідеологічною доктриною країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, побудованою на філософських принципах місцевих релігій, з діяльністю держави щодо інституціоналізації цих принципів [8, с. 41]. В основі різних варіантів цієї моделі перебуває ідея альтернативного соціально-економічного розвитку регіону, конкуренції із Заходом, утвердження власних ціннісних орієнтацій, зв'язку між культурними традиціями (освіта, виробнича дисципліна, відданість корпорації, довіра, сімейна гармонія) і соціальними трансформаціями. Такий підхід, з нашої точки зору, засвідчує прагнення розвивати інформаційну культуру відповідно до сучасних реалій глобалізованого світу і водночас уникнути можливої «вестернізації» суспільства.

Характеризуючи значення євразійського вектора для інформаційної культури України, доцільно, на нашу думку, насамперед звернутися до російського досвіду, оскільки внаслідок історичних умов розвиток вітчизняного інформаційно-культурного простору зазнав значних впливів Росії на різних рівнях. Як зазначають дослідники, формування інформаційної куль-

тури Росії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. набуло розвитку передусім через практичну діяльність бібліотек, освітніх установ, що великою мірою здійснювалася стихійно, методом проб і помилок. Результати цієї діяльності закріплювалися у громадській свідомості і людській практиці через окремі правила, методи, засоби, відповідно до рівня розвитку сфери інформаційної діяльності [9, с. 79]. Характерними рисами російської інформаційно-культурної сфери, що дозволяють також розглядати її в межах євразійської моделі розвитку інформаційної культури, є активний вплив на неї державних інституцій і водночас тісний зв'язок з традиціями суспільства.

На нашу думку, як європейський, так і євразійський вектори є важливими напрямками розвитку інформаційної культури України. Перевагами західної, європейської моделі (як в англосаксонському, так і в континентальному варіанті) є зростання інформаційно-культурного рівня населення, розвиток таких характеристик, як готовність до змін, соціальна активність, ініціативність, соціальна відповідальність, що відіграють важливу роль у подальшій розбудові громадянського суспільства [10]. Водночас треба враховувати певні тіньові сторони західного типу інформаційної культури: у деяких виявах відсутність глибини і міцності, фрагментарність, надмірна «гнучкість», що може призводити до безпідставного ігнорування попередніх досягнень і зайвого схиляння перед усім новим.

Східна, євразійська модель розвитку інформаційної культури більшою мірою спирається на історичний досвід суспільства, традиції та менталітет народу, підтримку держави. Проте у випадку додержання цього вектора, абсолютизації його переваг існує небезпечність посилення авторитарних тенденцій у розвитку вітчизняної інформаційної культури, що може спричинити серйозні проблеми для демократизації українського суспільства. Останнє засвідчують такі негативні риси в сучасній інформаційній культурі України, як інформаційна закритість низки державних структур, одноканальність комунікацій, слабка матеріальна база, недостатня правова захищеність учасників комунікації, що можуть бути визначені саме як наслідки тривалого домінування у вітчизняному соціумі євразійського типу інформаційної культури.

Для подолання цих негативних тенденцій і з урахуванням євроінтеграційних пріоритетів загального зовнішньополітичного курсу нашої держави домінуючою для України може бути визначена європейська модель інформаційної культури. Водночас додержання європейських пріоритетів не повинно перешкоджати збереженню ментальних засад власного культурного простору, культивуванню національних традицій (пошана до релігійних вірувань, любов до рідної землі), повага до яких є незаперечним здобутком євразійської моделі інформаційної культури.

З урахуванням проаналізованих моделей можна визначити два можливі напрямки розвитку інформаційної культури українського соціуму, які відповідають двом варіантам переходу України до інформаційного суспільства, визначеним вітчизняними дослідниками. Перший напрямок – це повторення того шляху, який вже пройдено низкою країн (переважно європейських). Він вимагає значних капіталовкладень, але є достатньо нетривалим у часі (від 7 до 10 років для виходу на середньоєвропейський рівень інформатизації за умови 2–3 % темпів щорічного економічного зростання у разі відповідного забезпечення виділеними державою коштами (не менше 5–7 % ВВП). Такий напрямок вимагатиме істотних змін вітчизняної суспільної свідомості, її переорієнтації на цілі, пріоритети розвитку, притаманного західному способу життя. Другий напрямок – пошук шляху, орієнтованого на українські критерії і характеристики якості життя, соціально-культурні особливості, які вимагають у сучасних соціально-економічних умовах лише мінімальних капіталовкладень держави. Такий шлях потребує хоча б мінімальних темпів економічного зростання, політичної стабільності у суспільстві, політичної волі виконавчої та законодавчої гілок влади, що висуває завдання переходу до інформаційного суспільства як найвищий пріоритет [11, с. 11–12].

Для реалізації першого напрямку розвитку інформаційної культури українського суспільства насамперед необхідно одержати основні обсяги інвестицій із іноземних джерел, вітчизняних комерційних структур чи населення. Проте зазначені перспективи нині виглядають малореальними, оскільки іноземні інвестори, вочевидь, не будуть зацікавленими у фінансовій підтримці потенційного конкурента. Одержати ж кошти від власних комерційних структур і населення найближчими роками навряд чи можливо, оскільки для цього необхідні суттєво вищий, порівняно з існуючим, рівень розвитку цих структур, поживлення ринкових перетворень, підвищення якості життя громадян.

Більш реальним для українського соціуму видається другий напрямок розвитку інформаційної культури. Такий «особливий шлях», на нашу думку, більш повно й адекватно відображає як історичне перебування України на кордоні між цивілізаціями Заходу та Сходу, так і сучасний стан переходу до цивілізованих стандартів інформаційної культури, що триває у вітчизняному соціумі. Варіант поступового утвердження цих стандартів в інформаційно-культурному просторі України дозволяє не ігнорувати власні здобутки в цій сфері, протиставляючи їм іноземні досягнення, а поєднувати їх на засадах толерантності та діалогу культур. Рух України за цим напрямком потребує широкої суспільної підтримки, усвідомлення політичних, економічних, соціальних, культурних переваг, які забезпечує розвинена інформаційна культура. Така підтримка має бути забезпечена спільними зусиллями всіх друку-

ваних та електронних ЗМІ. Розв'язання зазначених проблем, на думку В. Пожуєва, потребує тривалого часу (не менш як 10–15 років), протягом якого має бути розроблена і реалізована нова концепція інформаційного суспільства [11, с. 12–13].

Висновки. Отже, Україна тяжіє до синтетичної моделі інформаційної культури, яка б урахувала наше міжкультурне та міжцивілізаційне становище, вбирала в себе здобутки європейської та євразійської моделей, але разом з тим у стратегічній перспективі була спрямована до західноєвропейських цінностей та стандартів розвитку інформаційного простору. Темпи розвитку інформаційної культури в сучасній Україні в її західноєвропейському варіанті напряму залежать від вдалих соціально-економічних та політичних реформ, змін у правовому полі нашої держави, зрушень у світоглядних настановах наших співгромадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонюкова Л. Інформаційна складова взаємодії влади і громади / Л. Гонюкова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2012. – № 1. – С. 46–51.
2. Ковалевський В. О. Структура політичних комунікацій сучасної України / В. О. Ковалевський // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2009. – Вип. 17. – С. 137–144.
3. Паримський І. С. Загальні тенденції розвитку сучасної преси в Україні як важливої передумови творення інформаційного суспільства / І. С. Паримський // Актуальні питання масової комунікації. – 2011. – Вип. 12. – С. 5–8.
4. Набруско В. І. Громадська думка як інструмент соціокомунікативного впливу / В. І. Набруско // Наук. зап. ін-ту журналістики. – 2011. – Т. 44. – С. 6–12.
5. Мазурок Ю. О. Роль урядових та неурядових інституцій у формуванні культури інформаційної відкритості суспільства / Ю. О. Мазурок // Вісн. СевНТУ. – 2009. – Вип. 100: Політологія. – С. 83–87.
6. Петраков С. І. Моделі державного регулювання інформаційної сфери: закордонний досвід [Електронний ресурс] / С. І. Петраков. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/apdu/2011_1/doc/4/08.pdf.
7. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика / Є. А. Макаренко. – К. : НВЦ «Наша культура і наука», 2000. – 367 с.
8. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – М. : Изд.-торг. корпорация «Дашков и Ко», 2003. – 232 с.
9. Гендина Н. И. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова, Ю. В. Уленко. – М. : Межрегион. центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.
10. Архипов С. В. Информационная картина мира в России и на Востоке: сравнительный анализ [Електронний ресурс] / С. В. Архипов. – Режим доступу: <http://www.transbound.narod.ru/orient/arkhipov.html>.

11. Пожуєв В. І. Стратегічні цілі і задачі переходу України до інформаційного суспільства / В. І. Пожуєв // Гуманіт. вісн. ЗДІА. – 2009. – № 39. – С. 4–20.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УКРАИНСКОГО СОЦИУМА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Прудникова Е. В.

Рассмотрены особенности развития информационной культуры украинского общества, ее недостатки и преимущества на современном этапе. Проанализированы базовые модели информационной культуры: европейская и евразийская. Доказано, что украинское общество тяготеет к европейской модели информационной культуры, но сохраняет определенные черты евразийской.

Ключевые слова: информационная культура, модели информационной культуры, коммуникация, информационно-культурное пространство, информационное общество.

FEATURES OF UKRAINIAN CULTURAL INFORMATION SOCIETY: PROBLEMS AND PROSPECTS

Prudnikova E. V.

Considered features of the development of the information culture of the Ukrainian society, its advantages and disadvantages at the present stage. Analyzed the basic model of information culture: European and Eurasian. It proved that Ukrainian society gravitates to the European model of information culture, but retains certain features of the Eurasian.

Key words: information culture, information culture model, communication, information and culture environment, information society.

УДК 165:37.013

Р. С. Мариняк, кандидат філологічних наук, доцент;
О. Ю. Панфілов, доктор філософських наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ ГЕНЕЗИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТИТУЛЬНОЮ НАЦІЄЮ

У статті аналізуються особливості української культури в її рецепції титульною нацією. Визначаються аспекти культуротворчого процесу в Україні, виокремлюються та розкриваються три відносно самостійних рівні опанування українською історико-культурною спадщиною.

Ключові слова: нація, культура, національна культура, історична спадщина.